

KÜLTÜR*

Yazan: Asa BRIGGS
Çev.: Sevim KEBELİ**

Kültür kavramının kökeni tarımla ilgilidir, bu kavram önce ürünleri yetiştirmeyi ve “ekme”yi işaret etmiştir. Daha sonraları ise kavram işlem anlamını korumuştur. “Zihnin kültürü” bir anda kazanılmadığı gibi, bir kişi de hemen “kültürleşmez”. *Kültür* kelimesini tanımlama teşebbüslerinin çoğu kelimenin yanlış kullanıldığı anlamdan esinlenmiştir. Bunun bir nedeni, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllar boyunca kelimenin mütevazı kökeninden çok uzak olan yeni anlamlar kazanmasıdır. Bazı kişiler için kültür, kendi içinde birşey, bir işlem değil de bir durum veya belki de kişilerin ya da toplumların ya sahip olduğu ya da olmadığı bir ilerleme ve gösteriş idi. Belli bir millî kültürde onur, milliyetçiliği destekleyen bir öğe idi. Gelişen eğitim ve iletişim sistemleri de bu ulusal onuru arttırmaya yönelmişti.

“Tatlılık ve aydınlık”ı orta Viktoriya İngilteresi’ne taşıyan ve bu dönemde kendini ispatlamış Matthew Arnold (1822–1888)’a göre, kültür “bizi en çok ilgilendiren tüm konularda, dünyada en iyi düşünülmüş ve söylenmiş sözler hakkında bilgi sahibi olmak anlamına gelen tam mükemmelliğimizin peşine düşmek” idi. Arnold, millete değil de dünyaya atıfta bulunarak en iyinin evrensel olduğunu vurguluyordu. O, zaman ve mekânla ilgili olarak dar düşünmeye karşı çıkmış ve kültürel arayışın “tarafsız” bir “soruşturma biçiminde” olması konusunda ısrar etmiştir. Bundan dolayı Arnold,

“medya manipülasyonu”nu ilk eleştirenlerden biri olmuştur. Onun etkisi 20. yüzyılda da sürmüştür; çünkü kültürel çalışmalara (ve ilgili iletişim çalışmalarına) giden yol edebiyattan geçmiştir. Arnold kültürün diğer yönleri üzerinde fazla durmamıştır; fakat edebî ayrıma duyulan ihtiyaç hakkında söyledikleri toplumsal ön yargı suçlamalarını körüklemiştir.

Daha az idealist olan ve farklı kültürler arasındaki ayrımları, bazen evrim adıyla, belirlemeyi arzulayan sosyal eleştirmenler için kültür; sembolleri, edebiyatı, sanatı, müziği ve bazıları için bunları şekillendiren toplumun kurumları, değerleri ve deneyimleri aracılığıyla belli bir toplumun yaratıcı ifadesiydi. Böyle bir yaratıcı ifadenin, bir nesilden diğerine aktarılan kültürel mirası oluşturduğu farz edilirdi. Bu yaratıcı ifadenin aktarılması gibi korunması da gerekliydi. Böyle bir kültür anlayışı, kültürel göreceliliği veya kültürlerin evrimsel ya da estetik bir şekilde algılanarak sıralanmasını destekleyebilirdi. Kültürleri basit bir şekilde gözlemlemek veya betimlemek yerine onları değerlendirmek ve “kültürlerin içine nüfuz etmek” her koşulda gerekli görülmüştür.

Kültür konusundaki bu ikinci yaklaşıma dayanarak, kültürleri sınıflandırmak ve incelemek de mümkündür. “Yüksek kültür”; “köylü kültürü”, “halk kültürü”, “popüler kültür”, “kitle kültürü” ve “orta kültür”den ayrıldı ve bun-

* Briggs, Asa. “Culture”. *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments*. Ed. Richard Bauman. New York-Oxford. Oxford University Press, 1992. 3-11.

** Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

lardan her birinin diğerleriyle ilişkileri ve diğerlerinden farklılıkları tesbit edildi. Alt kültürler; yaş, ekonomik durum, sosyal sınıf gibi etmenler tarafından belirlenen bir nüfusun, sınırlı kesimleri tarafından paylaşılan ana kültürün varyantları olarak da belirlenmiştir. Böyle ayrımlar diğer toplumsal göstergeler ve iletişim şekilleriyle ilgiliydi. Bundan dolayı yüksek kültürün kaynaklarının şehirler –“kültür” ve “medeniyet” arasında önemli bir farklılık olup olmadığıyla ilgili bir tartışmayla birlikte – manastırlar, üniversiteler, akademiler ve toplumlar aracılığıyla izi sürüldü. Köylü kültürler de birbiriyle karşılaştırıldı. Sanayi öncesi halk kültürünün sanayi sonrası popüler kültürden farklılığı gösterildi. Teknoloji ve seyahatin rolü incelendi.

Kitle Kültürü

Kavramsal kelime hazinesi genişledikçe, kültürün tarz ve biçimlerinin atıfları, yeni anlam kümeleri ile karşılandı. Yeni meseleler görüşülmeye başlandı, en tartışmalı meselelerden biri de kitle kültürünü değerlendirmek üzerineydi. Bu mesele ortaya çıkar çıkmaz, kalitenin aşınmasına dikkati çekti. Bu ilgi, yirminci yüzyılda özellikle teknolojinin matbaa sonrası medya yoluyla etkileri üzerine odaklandı. Bernard Rosenberg için modern teknoloji “kitle kültürünün zorunlu ve yeterli nedeniydi” ve bu teknolojinin ürünleri de “sıradanlaşmış, incelikten yoksun ve kaba karakterler”di. “Kültürlü kişi” kirletilme tehlikesi içindeydi. Dwight Macdonald’a göre, televizyon izleyicisi yaygınlaşmadan önce 1952’de yazar, kendi deyimiyle *masscult* (kitle kültürü) “teorik olarak iyi olma olasılığı bile olmayan yeni bir tarzda kötüydü”. Her zaman olmasa da zaman zaman popüler kültürden ayırt edilen kitle kültürüne –bazıları birinin diğerini yok ettiği görüşündeydi– böyle bir yaklaşım başlangıçtan beri eleştirildi. Bu eleştirilerden

ilki, bu yaklaşımın “kitle” ve “kitleler”in yanlış görünümüne dayanan bir yaklaşım olduğu şeklindeydi. İkinci eleştiri, yaklaşımı seçkin olarak niteliyordu ve üçüncüsü ise bu yaklaşımın eğlenceyi ve merakı bastırıldığını iddia ediyordu.

Sosyologlar meseleleri sınıflandırmaya çalıştı. Edward Shils 1960’ta “üst veya has kültür”; “üst kültür”den daha az özgün, fakat daha üretken olan “orta kültür” ve kültürel müdahalenin neredeyse etkisiz olduğu, “incelik”ten yoksun ve algının “genel sığılığı”nın yaygın bir özellik olduğu “yabani kültür” arasında ayrımlar yaptı. 1960’larda böyle bir sınıflama yapmak giderek zorlaştı ve 1960’lardan beri sınıflama bu şekilde kaldı.

Kültürel Mitler

Her zaman kültür hakkındaki tartışmaların, son derece soyut bir hâl alması ve felsefi hatta batıl gerekliliklerin deneysel gerçeklikten bağımsız bir hâle gelmesi tehlikesi söz konusuydu. 20. yüzyılda yazıldığı şekliyle kültür tarihi, İkinci Dünya Savaşı’ndan çok önce mitlerle kavranıyordu. “Kitleleşme” kuramları, José Ortega y Gasset’in 1925 gibi erken bir tarihte yazdığı *La deshumanización del arte* ve bundan dört sene sonra yazılan *La rebelión de las masas* kitaplarında görüldüğü gibi sıklıkla çok büyük genellemelere dayanıyordu. İngiliz eleştirmen F. R. Leavis’ininki gibi ayrımcılık kuramları Sanayi Devrimi’nden önce çok fazla organik köy topluluğu oluşturmuştu. Halk kültürü sıkça iddia edildiği üzere yüz yüze kişisel iletişim temeline dayanıyordu ve kültür doğrudan onu yaşayan insanlardan besleniyordu. Hâlbuki, kâr güden tedarikçiler yanıltıcı olarak insanlara istediklerini verdiklerini söylediler. Popüler kültürün gelişiminin izini süren tarihçilerin gösterdikleri gibi zıtlık çok netti, fakat bu kez de ekonomi ve teknolojiyi dikkate

almadıkları için “kültürcülük” suçlamasıyla karşılaştılar.

Yazarın bakış açısı ne olursa olsun 20. yüzyıldaki kültür tarihi, iletişim tarihi ile her zaman için doğrudan ilişkiliydi. Tarihçilerin tümü telgraf, telefon, elektrik, radyo, hareketli resimler, otomobil, reklamcılık ve popüler basın hayatı gibi 19. yüzyılın sonlarındaki gelişmelerle teknolojik ve ekonomik değişimleri bir araya getirmenin gerekliliğine dikkati çekmişlerdir. Tüm bu gelişmeler zaman ve mekân kavramlarına yeni bir anlayış getirdi, sayıca çok ve çeşitli olan batıl bildirileri ortaya çıkardı.

Kâhinler ve Özgürlükçüler

Devam eden iletişim devriminin etkileri 1950’ler ve 1960’lara kadar bütünüyle tartışılmaya başlanmadı ki; bu dönemde kâhinler hiç de az değildi. Marshall McLuhan sırasıyla şu kitapları kaleme aldı: *The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man* (Mekanik Gelin: Endüstriyel Adamın Folkloru–1951), *The Gutenberg Galaxy* (Gutenberg Galaksisi–1962), *Understanding Media: The Extensions of Man* (Medyayı Anlamak: İnsanın Uzantıları–1964), *Culture is Our Business* (Kültür Bizim İşimiz–1970). Macdonald’ın eleştirisi “kitle kültürü”ne (*masscult*) değil, Shils’in “*mediocre culture*” olarak adlandırdığı, üst ve alt kültürün birleştiği bataklıkta orta zemine; yani “orta kültür”e yönelikti. Sanatçının “algının açık kapılarına çarpması” hissi de heyecan uyandırıyor. Bazı alt kültürler –entellektül, edebî, müzikal veya sanatsal– öncü veya başka bir deyişle “muhalif kültürler” olmuşlardı. Şimdi, “karşı kültür” veya “bir anda ortaya çıkan kültürden” söz ediliyordu. “En iyi”yi izlemekten çok uzakta olan kültürel isyanlar, onların en iyiyi seçme kriterlerini belirleyen otoritenin her yönünü reddettiler. Bunun yerine kendilerini tüm otoriteden bağımsızlaştırma,

otoriteyi alaşağı etme ve halkın nazarında gülünç duruma düşürme yolunu seçtiler. Çok şiddetli eleştirel tepkiler vardı. Daniel Bell sosyal yapı ve kültür arasındaki “radikal çözülme”yi kaleme aldı. George Steiner “düzensizlik, şiddete yönelim ve ahlaki zafiyet” kavramlarını karşılamak için *kültür sonrası* (postculture) terimini ortaya attı. Bu esnada Çin’de –güçlü gelenekleriyle çok farklı bir kültür– kendi dinamikleriyle ortaya çıkan “kültürel devrim” esnasında, geçmişin kültürel mirası kasten ve şiddetli bir şekilde bir kenara atıldı. Arnold’un mükemmeliyetçi çabası gibi bu mücadele de evrensel görünüyordu.

Kültür ve Yönetim

1960’lardaki kültüre karşı radikal tutumların zaman içinde modası geçti. Bu tutumlardan bazıları “esas kültür”ün gelişimini etkiledi. Diğerleri Çin’de bile kendi kendilerine ortadan kalktı; ama kültürel hoşnutsuzluklar sürdü. Bu esnada kültür, giderek kendi başına yönetimin bir sektörü olarak görülmeye başlandı. Kültür kelimesinin kendisi, belirgin bir insanî özelliğe işaret ettiğinden değil; fakat sırasıyla iş dünyası ve yönetim tarafından desteklenen birçok kurumlaşmış işlere göndermesi olduğu için *endüstri* kelimesini izledi. İş dünyasının ve hükümet kurumlarının kökeni 1960’lardan eskiye gider. II. Dünya Savaşı’ndan önce kültür bakanları, kültürel komiteler ve temsilciler kurulları mevcuttu. Ancak 1960’lardan beri bunların sayısı arttı. Üçüncü Dünya ülkelerinde “kültürel müdahale” ve kültürel kimliği kaybetme korkuları, açık “kültürel politikaları” destekleme konusunda kuvvetli bir güçtü. Bu politikalar gelişimci veya korumacı bir karaktere sahip olabilir.

Gelişmiş ülkelerde kitle kültürünün etkileri üzerine bir müzakere olduğu gibi, buna benzer konularda da çoğu UNES-

CO odaklı, uluslararası müzakereler vardı. Amerika'da film endüstrisinin çıkış yakalamasından itibaren, A.B.D.'nin kültürel ürünlerin dikkate değer bir ihracatçısı olması, var olan tartışmaya yeni bir boyut getirdi. Daha uzun vadeli bir perspektiften bakıldığında, başka birçok etkiler de söz konusuydu. Sömürge imparatorlukları, sömürge sonrası dönemde bile tamamen koparılmayan kendi kültürel iletişim ağlarını oluşturdu. Bu imparatorluklar yaşayan dil ve âdetlere işleyerek çalışırlar, İngilizce ve Fransızca konuşan önceki koloni bölgelerindeki müthiş kültürel bölünme buna örnek olarak verilebilir. Böylelikle, önceki, uzak sömürge şehirleri ile aralarında komşularına göre daha güçlü kültürel bağları olabilir. Ayrıca her ülke, önceki politik bağı kadar göçten de etkilenen kendi kültürel coğrafyasına sahiptir. En ilginç durumlardan biri de Kanada'da gözlemlenebilir. Kanada'da, İngilizce ve Fransızca konuşulan eyaletler arasında ciddi bir kültürel farklılık olduğu gibi, ayrıca her ikisinden de çok farklı bir kültürel geçmişe sahip olan Amerika'nın bir komşu olarak varlığının güçlü etkisi söz konusudur.

Antropolojik Yaklaşım

Kültüre üçüncü bir yaklaşım olan antropolojik yaklaşım, zaruri olarak dünya çapında işler. Kültür "yaşam biçiminin ta kendisidir" görüşünün kaynağı, E. B. Taylor'ın 1871 yılında yayımladığı *Primitive Culture* (İlkel Kültür) kitabından daha önce etnoloji üzerine yazan Alman yazarlara kadar götürülebilir. Zamanla entellektüel ve kültürel iletimin seçme-cı doğasının bir kanıtı olarak Taylor'ın kültür tanımı daha çok benimsenmiştir. Taylor'a göre kültür, "bilgi, inanç, sanat, ahlakî değerler, gelenekler ve toplumun bir üyesi olarak bireyin edindiği diğer sorumluluklar ve alışkanlıklar"dır.

Dinciler ve Marksistler

Birçok 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl antropoloğu, dinin mit aracılığıyla " ilkel kültür"ü anlamak için bir anahtar görevinde olduğu görüşündeydi. Böyle bir bakış açısı, *Notes towards the Definition of Culture* (Kültürü Tanımlamaya Dair Notlar-1948) kitabında kültürü "dinin vücut bulması" olarak tanımlayan T. S. Eliot'ın görüşüne uygundur. Zanaat ürünlerinde ve somut öğelerde ortaya çıkan kültür, "materyal kültür"ün yaşama biçiminin bütünü içinde önemli bir yer edinmek için doğrudan Marksist bir etkiye ihtiyaç duymadı. Fakat bu görüş, Karl Marx'ın kendi materyalist yorumundan kaynağını alan Marksist etkiyi betimler. Marx'a göre materyal alt yapı üretim biçimleriyle birlikte anlam ve değer sistemlerini belirlemiştir. Kültür "üst yapı"ydı. Alt yapı ve üst yapı arasındaki ilişkinin Marksist yorumlarında çok büyük bir çeşitlilik vardı ve bu farklı yorumlar hakkında 1950'lerden beri birçok tartışma olmuştur. Bu tartışmalardan bir kısmı kültürel devrim tartışmalarıyla doğrudan ilişkiliydi. Elbette ki, hiçbir Marksist açıklama, kültürün temellerinin dinî karakterde olduğu yorumu ile uyusmazdı.

Fakat kültüre bütün antropolojik yaklaşımlar, ister açık ister üstü kapalı olsun kültürel örüntülerdeki süreklilikler üzerine yoğunlaşır. Kültürün bir nesilden diğerine semboller, el sanatları, kayıtlar ve yaşayan gelenekler yoluyla aktarıldığı düşünülür. Ancak bu iletimde 20. yüzyıl Avrupa'sı, Amerika'sı ve Çin'inde olduğu gibi kesintiler olabilir. Yine de "yaşamın tüm cepheleri" ya körelme veya çatışma yüzünden ya da imparatorluk, ticaret, teknoloji, savaş ve işgal gibi öğeleri de içeren kültürel temaslar veya temassızlıklar yüzünden altüst olabilir. Sonuç, kültürel çözülme olarak karşımıza çıkabilir. 20. yüzyılın

sömürge sonrası şartları altında işgal, ithal iletişim teknolojisi ve programları veya TURİZM yoluyla gerçekleştirilen iletişim işgali olarak algılanabilirdi. Dış ve iç göçün de benzer sonuçları olabilirdi.

İngiliz antropolojisinde sosyal yapılara odaklanıp, antropoloji kavramını sosyal antropoloji manasında kullanmak bir gelenek hâlini aldığı anda, Amerikalı antropologlar kültür özellikleri, kültür çeşitleri, kişilik ve kültür, karşılaştırılmalı olarak kültürel incelemelerle ilgileniyorlardı ve konularını kültürel antropoloji olarak adlandırıyorlardı. Bir sonraki geleneğin ışığında, A. L. Kroeber ve Clyde Kluckhohn, 1952 yılında kültürel hassasiyetlerdeki en büyük değişimlerin arifesinde kültür tanımlarını ve kavramlarını yeniden gözden geçirdiler. Daha yakın zamanlarda Clifford Geertz, birçok toplumdan bilgi ve belge toplayarak kültürü, yemek yapmak veya spor gibi paylaşılan simgesel deneyimler tarafından üretilen ve aynı zamanda ortak simgesel deneyimi devam ettirme kapasitesine sahip olan her şey olarak kabul etmiştir. İngiliz ve Amerikan antropoloji geleneklerinin dışından birisi olarak Claude Lévi-Strauss, kültürü evrensel ve kapsayıcı, toplumu da türemiş olarak değerlendirdi: “İnsan evrenselliğine, özüne yalnızca bir kültür dairesi içinde ulaşır”. Biçimlerin çoğulluğunun ötesinde, ister yeni ister eski, anlamların yapı bozuma uğratılması zorunlu olan gizil şekillendirilmeleri vardır.

Yapısalcı Etki

Kültüre yönelik yapısalcı yaklaşımların 1950’lerden itibaren özellikle Avrupa’da kültürel çalışmaların (iletişim çalışmaları da dâhil) tüm gelişiminde etkili olmaya başlaması, Fransız dil bilim ve anlam bilimi ve Lévi-Strauss’un antropolojisi yoluyla gerçekleşmiştir. Yapısalcı yaklaşımlar, Marksist etkiler-

le de özellikle Antonio Gramsci ve Lucien Goldmann’ın çalışmaları sayesinde açıkça aynı noktada buluşmuştur. Yapısalcı yaklaşımlar kültürel tarih, çağdaş kültür ve alt kültürlerle yönelik tavrı yeniden şekillendirmiştir. Gramsci ve Goldmann’ın etkileri örneğin Raymond Williams’ın yazılarında, onun İngiliz geleneği içinde antropologların çalışmalarını gibi dikkate değer olan ilk önemli kitabı, *Culture and Society*’de (Kültür ve Toplum-1958) seçilebilir. Gramsci’nin kültürel hegemonya teorilerinin etkisi, özellikle Birmingham Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Merkezi’nden çıkan yayınlarda belirgindir. Kültüre ve kullanılan terimlere ilişkin farklı yaklaşımlar arasında fakat hâlâ bir uçurum vardır, politika ve bilimin yanında moda da sonuçları belirlemektedir.

KAYNAKLAR

- Arnold, Matthew, *Culture and Anarchy*, London, 1869, yeniden basım Cambridge, 1960.
- Bell, Daniel, *The Cultural Contradictions of Capitalism*, New York ve London, 1976.
- Bennett, Tony, Graham Martin, Colin Mercer ve Janet Woollacott, ed., *Culture, Ideology, and Social Process*, London, 1981.
- Eliot, T. S. , *Notes towards the Definition of Culture*, London, 1948.
- Gans, Herbert J., *Popular Culture and High Culture: An Analysis and Evaluation of Taste*, New York, 1974.
- Geertz, Clifford, *The Interpretation of Cultures*, New York, 1973.
- Kroeber, A. L. ve Clyde Kluckhohn, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Cambridge, Mass., 1952.
- Rosenberg, Bernard ve David Manning White, ed., *Mass Culture*, Glencoe, Ill., 1957.
- Waites, Bernard, Tonny Bennett ve Graham Martin, ed., *Popular Culture: Past and Present*, London, 1982.
- Williams, Raymond, *Culture and Society*, London, 1958.